

İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye'deki Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği: Bir Alan Araştırması¹

(The Applicability of the Islamic Accounting Standards in the Participation Banks in
Turkey: A Field Study)

Ayhan YATBAZ^a Özgür ÇATIKKAŞ^b

^aManisa Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, Manisa, Türkiye.

ayhanyatbaz@hotmail.com

^bMarmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Sigortacılık Bölümü, İstanbul, Türkiye. ozgurcatikkas@yahoo.com

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: İslami Finans Katılım Bankacılığı İslami Muhasebe Uluslararası İslami Muhasebe Standartları Gönderilme Tarihi 14 Eylül 2019 Revizyon Tarihi 15 Aralık 2019 Kabul Tarihi 25 Aralık 2019	Amaç – Bu çalışmanın amacı İslami Finansal Kurumlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI) tarafından yayınlanan faizsiz finans kurumlarına yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının (İslami muhasebe standartları) Türkiye'deki katılım bankalarında uygulanabilirliğini ortaya koymaktır. Yöntem – Çalışmanın amacı doğrultusunda Türkiye'deki katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışan kişilere yönelik anket uygulanmıştır. Genel olarak iki ana bölümden oluşan anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik özellikleri ve İslami muhasebe farkındalık düzeyleri, ikinci bölümünde ise İslami muhasebe standartlarının Türkiye'de uygulanmasına yönelik uygulama öncesi karşılaşılabilecek durumlar ile uygulama sonrasında karşılaşılabilecek durumlara yer verilmiştir. Anketin analizinde SPSS programı kullanılarak katılımcıların farkındalık düzeyleri esas alınarak farklılık testleri uygulanmıştır. Bulgular – Anket bulgularına göre katılımcıların yaklaşık olarak %58'inin AAOIFI ve İslami muhasebe konusunda bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Analiz sonucunda ifadelerle ilgili olarak katılımcıların farkındalık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Tartışma – Bu bulgulara göre katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışanlara yönelik AAOIFI ve İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartları hakkında eğitim faaliyetleri düzenlenmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Diğer taraftan katılımcıların farkındalık düzeylerine göre anket sorularına vermiş oldukları yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamaması ise AAOIFI ve/veya İslami muhasebenin Türkiye'de uygulanmasının bilgi düzeyine bağlı olmadığını göstermektedir.
Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Islamic Finance Participation Banks International Islamic Accounting Standards Received 14 September 2019 Revised 15 December 2019 Accepted 25 December 2019	Purpose – This study aims to reveal the applicability of the Islamic accounting standards for interest-free finance institutions by issued Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) in the participation banks in Turkey. Design/methodology/approach – For the purpose of the study, a questionnaire study is applied for the employees in the accounting and financial reporting units of the interest-free banks in Turkey. While in the first part of the questionnaire consisting of two main parts in general demographic characteristics and Islamic accounting awareness levels of the participants, undesirable situations before application and desired conditions after the application for the implementation of Islamic accounting standards in Turkey are included in the second part. SPSS statistic program was used to make difference analysis based on by considering the awareness situation of participants. Findings – According to the questionnaire results, it was found that approximately 58% of the participants did not have knowledge about AAOIFI and Islamic accounting. There is no meaningful difference between awareness situation of participants. Discussion – According to these findings, it is necessary to organize training activities on accounting standards in compliance with AAOIFI and Islamic principles for employees working in accounting and financial reporting units of participation banks. On the other hand, according to their level of awareness of the participants it is the lack of any significant difference between the answers they gave to questions, It show that the application of AAOIFI and/or Islamic accounting standards in Turkey is not depending on the level of knowledge of participants.
Article Classification: Research Article	

¹ Bu çalışma "Faizsiz Bankacılık Fon Kullanırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

Önerilen Atıf/ Suggested Citation

Yatbaz, A., Çatıkkaş, Ö. (2019) İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye'deki Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği: Bir Alan Araştırması, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (4), 3358-3373.

1. GİRİŞ

1.1 Araştırma Problemi

İslami finans kurumlar İslami kurallara ve ilkelere uygun olarak bankacılık faaliyetleri yürüten finansal kurumlardır. Faizsiz finans kurumlar olarak da adlandırılan İslami bankalar kendilerine özgü birtakım fon kullandırma yöntemlerine sahiptir. Bu yöntemler aşağıdaki tablo yardımıyla kısaca özetlenmiştir.

- İcara: Kiralama işlemidir. Bu haliyle faaliyet kiralamasından farksızdır. Ancak ikinci bir sözleşme yapmak suretiyle kiralanan varlığın kiracıya devredilmesi halinde Mülkiyet Devriyle Sonuçlanan İcara adını alır. Finansal kiralamadan farkı finansal kiralamada kiralama ve satış işlemi birlikte bir bütünden, icarada bu iki sözleşme tamamen birbirinden bağımsız olarak kurulur.
- Murabaha: Bir malın banka tarafından müşterinin talebi üzerine üçüncü bir kişiden peşin olarak satın alınarak söz konusu müşteriye maliyet + kâr ilavesiyle genellikle taksitli olarak satılması işlemidir.
- Müşâreke: Tüm tarafların sermaye koymak suretiyle bir işi, projeyi gerçekleştirmek amacıyla iştirak ettikleri bir ortaklık türüdür. Normal şartlarda proje tamamlandığında ortaklık tasfiye edilir. Taraflar koymuş oldukları sermaye oranınca zarara katılırlar. Kâr ise taraflar arasında serbestçe belirlenebilir.
- Mudaraba: Taraflardan birinin emeğini diğerinin ise sermayesini ortaya koymak suretiyle bir işi, projeyi gerçekleştirmek amacıyla kurulan ortaklık türüdür. Normal şartlarda proje tamamlandığında ortaklık tasfiye edilir. Zarar durumunda sadece sermayedar zarara katılır. Emek sahibi ise zarar katılmaz. Emeğini ve zamanını boşa harcamış olur. Kâr ise taraflar arasında istenildiği şekilde paylaşılır.
- Selem Genellikle tarımsal ürünlerin henüz üretim gerçekleşmemişken bedelinin peşin olarak ödenmesi ve ürün tesliminin ise ileriki tarihte hasat gerçekleştiğinde yapıldığı bir satış yöntemidir.
- İstisna Selemden farklı olarak duran varlık niteliğindeki yol, köprü, bina, fabrika, uçak vs. gibi varlıkların konu edildiği ön ödemeli bir satış yöntemidir.

Muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir (Sevilengül, 2003:9). İslami muhasebe ise, sosyal refahı artırmak ve Allah'ın lütfunu aramak gayesi ve bilginin potansiyel ve beklenen kullanıcıları tarafından bilinçli yargı ve kararlar alınmasını mümkün kılmak amacıyla – İslami dünya görüşü ve ahlakından esinlenen ve Şeri hükümler (İslam hukuku) ile uyumlu ekonomik ve diğer ilgili bilgilerin tanımlanması, ölçülmesi ve iletilmesi sürecidir (Abdul Rahman, 2011:iv). AAOIFI'ye göre İslami muhasebe açısından finansal muhasebenin genel amacı dönemsel raporlar aracılığıyla İslami finansal kuruluşun performansı, finansal durumu, faaliyet sonuçları ve nakit akışları hakkında bilgi sunmanın yanı sıra, İslami ilkelerle uyumu konusunda da bilgi sunmaktır. Aşağıdaki tabloda geleneksel muhasebe ile İslami muhasebe arasındaki farklılıkları özetleyen bir tablo sunulmuştur.

Tablo 1. Geleneksel Muhasebe ile İslami Muhasebenin Karşılaştırılması

Özellikler	Geleneksel Muhasebe	İslami Muhasebe
Felsefi bakış açısı	Ekonomik akılcılık	Tevhit (yaratıp idare etme ve hüküm koymada Allah'ın tek otorite olması)
İlkeler	<ol style="list-style-type: none"> 1. Seküler 2. Bireyci 3. Kâr maksimizasyonu 4. En güçlünün hayatta kalması 5. Süreç <ul style="list-style-type: none"> • Modern ticaret hukukuna dayalı – etikten ziyade keyfi 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dini 2. Toplumsal 3. Makul kâr 4. Özkaynak 5. Çevre <ul style="list-style-type: none"> • İslam fıkhdından (Kur'an ve sünnet) ilham alan ahlaki kurallara dayalı • Tam açıklama (İslam fıkhıyla uyumlu herhangi bir makul bilgi talebini sağlamak) • Toplumsal hesap verebilirlik (kaynakların tüketimine katılan topluluğa odaklanan)
Ölçütler	<ul style="list-style-type: none"> • Sınırlı açıklama (kamu çıkarına uygun finansal anlamda bilginin açıklanması) • Kişisel hesap verilebilirlik (kaynakları kontrol eden bireye odaklanan) 	

Kaynak: Abdullah, S. (2018). Conventional and Islamic Perspective in Accounting Potential for Alternative Reporting Framework. International Journal of Economics and Management Engineering Vol:12, No:2, s.245; N. Baydoun, R. Willet, "Islamic Corporate Reports," Abacus, vol.36, no. 1, pp. 21-91, (2000), s. 82

Yukarıdaki tablodan görüleceği üzere geleneksel muhasebe ile İslami muhasebe arasındaki en temel farklılık dayandıkları dünya görüşü noktasında farklılık göstermektedir. Geleneksel muhasebe ekonomik akılcılık üzerine kurulmuşken İslami muhasebe Tevhid anlayışı üzerine şekillenmiştir. Farklı dünya bakış açıları geleneksel muhasebede seküler, bireyci, kar odaklı, rekabet ve süreç ilkelerinin, İslami muhasebe ise dini, toplumsal, makul kar, özkaynak ve çevre ilkelerinin benimsemesi sonucunu doğurmuştur.

İslami bankalar ve finansal kuruluş temsilcileri tarafından 26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir'de düzenlenen bir toplantıda, uluslararası standart ve uygulamalar ile İslami ilkelerle uyumlu ihtiyaçları göz önüne alarak İslami finansal kuruluşların faaliyetleriyle ilgili muhasebe, denetim, yönetim ve etik standartlar hazırlamak ve geliştirmek amacıyla İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar için Finansal Muhasebe Organizasyonu (Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution – FAOIBFI) adıyla kâr amacı gütmeyen uluslararası ve özerk bir kurumun oluşturulması kararlaştırılmıştır. Söz konusu Kurum, İslami Kalkınma Bankası (IDB) öncülüğünde Bahreyn'in Manama kentinde 27 Mart 1991'de resmen faaliyetlerine başlamıştır. Kurum İslami finansal kuruluşlara yönelik ilk standardını 1993 yılında yayınlamıştır. Kurumun adı daha sonra İslami finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) olarak değiştirilmiştir. 2018 Eylül sonu itibarıyla AAOIFI 54 Şer'i standart, 26 muhasebe standardı ve bir adet kavramsal çerçeve, 5 denetim standardı, 2 ahlaki kurallar ve 7 yönetim standardı olmak üzere toplamda 94 standart yayınlamıştır.

AAOIFI tarafından yayınlanan Finansal Muhasebe Standartları (Financial Accounting Standards – FAS) adıyla yayınlanan İslami finans kurumlarına yönelik muhasebe standartları, Türkiye'de muhasebe ve denetim standartları otoritesi olan Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KMGK) tarafından Türkiye'deki faizsiz finans sektörünün gelişimine katkı sağlamak, söz konusu sektöre özgü finansal işlemlerin kalitesini ve bu işlemler hakkında farkındalığı artırmak amacıyla faizsiz finans alanında yayımlanan uluslararası standartların mevzuata kazandırılması için Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) adıyla Türkçeye çevrilerek ilk olarak 29.05.2019 tarihli ve 30780 sayılı Resmî Gazetede ilk olarak aşağıdaki standartlar yayınlanmıştır.

- Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Raporlamasına İlişkin Kavramsal Çerçeve
- FFMS 1: Katılım Bankaları ve Faizsiz Finans Kuruluşlarının Finansal Tablolarında Genel Sunum ve Açıklama
- FFMS 3: Mudârebe Finansmanı

- FFMS 4: Müşâreke Finansmanı
- FFMS 7: Selem ve Alt Selem
- FFMS 9: Zekât
- FFMS 10: İstisnâ ve Alt İstisnâ
- FFMS 28: Murâbaha ve Diğer Vadeli Satışlar

KGK, FFMS'lerin devamı olarak aşağıdaki standartları da 06.09.2019 tarihli ve 30880 sayılı Resmî Gazetede yayınlamakla mevzuata dahil etmiştir.

- FFMS 8: İcâre ve İcâre Müntehiye Bittemlik
- FFMS 14: Yatırım Fonları
- FFMS 16: Yabancı Para İşlemleri ve Yurtdışındaki İşletmeler
- FFMS 18: Geleneksel Finans Kuruluşları Tarafından Sunulan Faizsiz Finans Hizmetleri
- FFMS 21: Varlıkların Transferine İlişkin Açıklamalar
- FFMS 22: Bölümlere Göre Raporlama
- FFMS 23: Konsolidasyon
- FFMS 24: İştiraklerdeki Yatırımlar
- FFMS 26: Gayrimenkul Yatırımları
- FFMS 27: Yatırım Hesapları
- FFMS 30: Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler
- Faizsiz Finans Muhasebe Rehberi 1: Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Faizsiz Finans Kuruluşları Tarafından İlk Kez Uygulanması

Son olarak KGK 20.11.2019 tarih ve 30954 Sayılı Resmî Gazetede aşağıda belirtilen FFMS'leri yayınlamıştır:

- FFMS 31: Yatırım Vekâleti (EI-Vekâle Bi'l İstithmar)
- FFMS 33: Sukuk, Pay ve Benzeri Araçlara Yapılan Yatırımlar
- FFMS 34: Sukuk Sahipleri İçin Finansal Raporlama
- FFMS 35: Risk Yedekleri

KGK, FFMS 35: Risk Yedekleri 1 Ocak 2021, diğer standartlar ise 01.01.2020 tarihinden itibaren başlayan hesap dönemlerinde işletmeler tarafından isteğe bağlı olarak uygulanmasına izin vermektedir. İsteyen işletmeler bu tarihten önce de uygulama konusunda serbest bırakılmışlardır.

Söz konusu standartlar bilindiği üzere AAOIFI tarafından öncelikle faizsiz bankacılık ve finansal kurumlara yönelik hazırlanmıştır. Bu standartların Türkiye'deki katılım bankaları, tekafül şirketleri (İslami sigorta şirketleri) ve diğer faizsiz finans kurumları tarafından da uygulanabilmesi için bu kurumların bağlı oldukları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK) gibi düzenleyici ve denetleyici otoritelerin ayrıca onay vermesi gerekmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı faizsiz finans kurumlarına yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının Türkiye'de uygulanabilirliğini araştırmak ve değerlendirmektir. Çalışmanın alt amaçları ise aşağıda belirtildiği gibidir.

- a) Faizsiz finans kurumlarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışanların faizsiz finans kurumlarına yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartları hakkında farkındalık durumlarını ortaya koymak

- b) Faizsiz finans kurumlarına yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanmak istenmesi halinde karşılaşılması muhtemel “zorluk ve kolaylıklar” hakkında Türkiye’deki söz konusu kurumların muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışanların bakış açılarını değerlendirmek
- c) Faizsiz finans kurumlarına yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanması durumunda ortaya çıkması muhtemel “zarar ve faydalar” hakkında söz konusu kurumların muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışanların bakış açılarını değerlendirmek

1.3 Literatür İncelemesi

İslami muhasebenin gündeme gelmeye başlaması 1980’lerde İslami bankalar ve finansal kurumların ortaya çıkmasıyla paralellik gösterir (Murtiyani, 2009; Napier, 2009; Ather & Ullah, 2009). İslami bankalar 1970’li yıllarda ortaya çıkmaya başlayıp 1980’li yılların sonlarına doğru sayıları hızla artmaya başlayınca bu kuruluşlara yönelik kendi doğalarına uygun muhasebe standartlarının geliştirilmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Dolayısıyla İslami muhasebe standartlarının geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar gerçek anlamda ilk defa 1990’lı yılların başlarında başladığı söylenebilir (Abdel Karim, 1990; Abdel Karim, 1995; Adnan, 1997; Pomeranz, 1997). Özellikle Abdel Karim (1990) tarafından ortaya konulan çalışmalar 1991 yılında kurulmasına karar verilen İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar Finansal Muhasebe Organizasyonu (Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution – FAOIBFI)’nin alt yapısını oluşturmaya yönelik olmuştur. Bu kurum adını daha sonra İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions – AAOIFI) olarak değiştirmiştir. Böyle bir kurumun oluşturulma nedenlerinden biri de İslami finansal kuruluşların muhasebe uygulamalarına mevcut düzenleyici kuruluşların müdahale etmelerini engellemektir (Abdel Karim, 1990). Bir diğer neden de İslami finansal kuruluşların ürün ve hizmetleri arasındaki benzerlik ve uyum muhasebe uygulamalarında bulunmamaktaydı. Her bir İslami finansal kuruluş kuruldukları ülkenin muhasebe mevzuatına uymak durumunda kalmıştır (Adnan, 1997).

AAOIFI’nin kurulmasıyla birlikte bu kurumun yayınlamış olduğu Kavramsal Çerçeve taslağı US-FASB’nin Kavramsal Çerçevesi (1976) ve şimdiki adı IASB olan IASC’nin Kavramsal Çerçevesi (1989) ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Abdel Karim, 1995; Adnan, 1997). Adnan (1997) AAOIFI Kavramsal Çerçevesi inceleyerek işletmenin sürekliliği, paranın satın alma gücünün istikrarı, konservatizm, tarihi maliyet, tahakkuk esası, tarafsızlık ve karşılaştırma kavramlarının İslami açıdan uygun olmadığı ortaya koymuştur. Pomeranz (1997) ise FASB karar yararlılığını (decision usefulness) öncelikle yatırımcılar ve kreditorlere yönelik sağlarken diğer paydaşlara daha az önem verdiğini buna karşılık herhangi bir olayda, bir Müslümanın bakış açısından karar yararlılığının İslam ahlak kurallarıyla zenginleşmesi gerektiğini ileri sürmüştür. İslami bankalar ve finansal kuruluşların AAOIFI muhasebe standartlarına uyumu konusunda Sarea (2012 & 2013) ve Sarea & Hanefah (2013) uluslararası düzeyde çalışmalar ortaya koymuşlarken Vinnicombe (2012) ve Sarea & Hanefah (2013) Bahreyn ve Malezya örnekleri üzerinden hareket etmişlerdir. Ağkan (2018) ise AAOIFI muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanabilirliği konusu üzerinde durmuştur. Diğer taraftan Sharairi, Islam & Harun (2013) Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), El-Khatib & Nizami (2015) ve El-Khatib (2017) Endonezya, Ismail & Sori (2016) Pakistan, Mohammed, Ahmad & Fahmi (2016) ise Malezya üzerinden İslami finansal kuruluşlara yönelik muhasebe standartlarını incelemişler.

İslami muhasebeyle ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar oldukça azdır. Bu konuda Adam (2015) AAOIFI muhasebe standartlarını esas alarak İslami finansal muhasebeyi geleneksel muhasebeyle karşılaştırmıştır. Rimaz (2014) da yine AAOIFI muhasebe standartlarından yola çıkarak İslami finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve raporlanması konusunu ele almıştır. Yardımçioğlu (2016) da icare (finansal kiralama) işlemlerini İslami muhasebe standartları açısından incelemiştir. Sezgin ve Özyaşar (2016) Afro-Avrasya ülkelerinde İslami muhasebe ve kültürel paradigmasının spesifik özelliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Özulucan ve Deran (2009) ise bankacılık sektörüne yönelik Türkiye’deki mevcut muhasebe ve raporlama uygulamasından yola çıkarak katılım bankalarıyla geleneksel bankaların bankacılık hizmetlerinin muhasebe uygulamalarını ele almıştır.

1.4 Araştırma Soruları

Bu çalışma faizsiz bankalara yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanabilirliğini değişik açılardan ele almaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’deki beş katılım bankasının

muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışmakta olan kişilere yönelik olarak bir anket uygulanmıştır. Söz konusu anketle katılımcıların hem İslami muhasebe farkındalıklarını hem İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanmasına yönelik bakış açılarını, hem de uygulamaya yönelik zorlaştırıcı ve kolaylaştırıcı etkenler ile uygulanması durumunda ortaya çıkması muhtemel yarar ve zararlara yönelik bakış açılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Katılımcıların AAOIFI ve/veya İslami muhasebe standartlarıyla ilgili farkındalık durumlarına göre bu standartların Türkiye’de uygulanmasını kolaylaştıran nedenlere vermiş oldukları yanıtlar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Katılımcıların AAOIFI ve/veya İslami muhasebe standartlarıyla ilgili farkındalık durumlarına göre bu standartların Türkiye’de uygulanmasını zorlaştıran nedenlere vermiş oldukları yanıtlar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Katılımcıların AAOIFI ve/veya İslami muhasebe standartlarıyla ilgili farkındalık durumlarına göre bu standartların Türkiye’de uygulanması sonucunda sağlanacak zararlara vermiş oldukları yanıtlar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Katılımcıların AAOIFI ve/veya İslami muhasebe standartlarıyla ilgili farkındalık durumlarına göre bu standartların Türkiye’de uygulanması sonucunda sağlanacak zararlara vermiş oldukları yanıtlar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık var mıdır?

3 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmanın evrenini Türkiye’deki katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışmakta olan kişiler oluşturmaktadır. Banka çalışanlarıyla yapılan görüşmeler neticesinde söz konusu bankaların muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışanların sayıları aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Tablo 2. Araştırma Evreni

Banka Adı	Birim Adı		Toplam
	Muhasebe	Finansal Raporlama	
Kuveyt Türk Katılım Bankası	25	14	39
Albaraka Türk Katılım Bankası	29	18	47
Türkiye Finans Katılım Bankası	20	20	40
Ziraat Katılım Bankası	9	14	23
Vakıf Katılım Bankası	13	18	31
Toplam	96	84	180

Araştırmada kullanılan anket formları bankaların muhasebe ve finansal raporlama birimlerindeki birim sorumlularının yönlendirmeleriyle bu birimlerdeki konuyla alakası olabileceği düşünülen kişilere yüz yüze uygulanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda konuyla alakası olabileceği düşünülen katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde yaklaşık 180 kişinin çalışmakta olduğu tespit edilmiştir. Ancak anketin uygulanması aşamasında aslında konuyla en alakalı birimin finansal raporlama birimi olduğu öğrenilmiştir. Bu bakımdan esas araştırma evreninin finansal raporlama birimindeki çalışanlardan oluştuğu söylenebilir. Yapılan araştırmaya göre finansal raporlama birimlerinde toplamda yaklaşık olarak 84 kişi bulunmaktadır. Anket katılımcılarının büyük çoğunluğu bu birimlerde çalışanlar kişilerden oluşmaktadır. Anket, yine ilgili birim sorumlusunun yönlendirmesiyle konuyla alakası olabileceği düşünülen muhasebe birimlerindeki çalışan kişilerin bir bölümüne de uygulanmıştır. Anketin katılımcılara ulaştırılmasında mail ve elden teslim yollarına başvurulmuştur. Her iki yöntemde de birim yetkililerinden önceden alınan izinler doğrultusunda anket ulaştırılmıştır. Ancak anketlerin tümüne dönüş yapılmamıştır. Bir kısmı da boş gelmiş ve neticede toplamda 114 katılımcıya ulaşılmıştır.

Ankete katılacak olanların seçiminde nitel araştırmada kullanılan olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniklerinden Yargısal (kasıtlı/iradi) örnekleme (judgemental sampling)) tekniği uygulanmıştır. Bir sosyal kurumun, grubun ya da küçük bir sosyal sistemin araştırıldığı durumlarda teorik olarak evrenin tamamı sonucu etkileyecek kadar önemlidir. Bu bakımdan evrenden örneklem seçmek anlamlı bulunmaz. Bu tür durumlarda olasılığa dayalı ya da temsili bir örneklem seçmek yerine olasılığa dayalı olmayan (yargısal) örneklem seçimlerinden yararlanılır (Lin, 1976:157). Olasılığa dayalı olmayan (yargısal) örnekleme seçiminde örneklerin seçilmesi tesadüfi değildir. Örneklem seçiminde belirli özellikler araştırılır. Dolayısıyla olasılığa

dayalı olmayan örneklem seçiminde evrendeki herkesin örnekleme seçilme şansı eşit değildir (De Vaus, 1990:60). Bazı durumlarda örneklem seçimi evrenin özelliklerine ve araştırmanın amacına göre yapılmak durumundadır. Bu türden örnekleme seçimi amaçsal örnekleme olarak adlandırılır. Amaçsal örneklemede evreni temsil ettiği, evrenin tipik bir örneği olduğu düşünülen bir alt grup örneklem olarak seçilir. Bu teknik örneklem çevresinin belirli olmadığı ve araştırmacının evren hakkında bilgili olduğu durumlarda kullanılır (Lin, 1976:158; Sencer ve Sencer, 1978:481-4). Amaçlı örneklemede, evrenin tümü değil, soruna en uygun kesimi uygulama için esas alınır. Bu nedenle amaçlı örnekleme yargısal örnekleme de denir (Pamuk, 2017:24; Sencer ve Sencer, 1978:486-7; Bal, 2001:128). Amaçlı örnekleme önceden edinilmiş bilgilere dayanılarak, araştırmanın amacına hizmet edecek kişi, birim ya da elemanları belirlenmek, sınırları tanımlanmış bir örnekleme çalışılmak istenildiğinde kullanılır (Pamuk, 2017:25; Serper, Aytaç ve Bayram, 2013:13; Özen ve Gül, 2007:414).

Anket verilerinin analiz edilmesinde IBM SPSS istatistik paket programı kullanılmıştır. Veriler öncelikle normal dağılım testine tabi tutulmuş ve ardından faktör analizi uygulanmıştır. Anket verileri genel olarak genel bulguların frekans dağılımlarının yorumlanması ve farklılık analizi şeklinde analiz edilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket Al-Abdullatif (2017) tarafından hazırlanan doktora tez çalışmasından alınmıştır. Ancak tezin İngilizce dilinde ve Suudi Arabistan koşullarına göre hazırlanmış olmasından dolayı öncelikle Türkçeye çevrilmiş ve Türkiye koşullarına uyarlanmıştır. Anket genel olarak dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla İslami muhasebenin Türkiye’de uygulanmasını kolaylaştırıcı etkenler, zorlaştırıcı etkenler, uygulamadan beklenen yararlar ve uygulamadan beklenen zararlar şeklindedir. Aşağıdaki tabloda SPSS programından yararlanılarak araştırmada kullanılan ölçeğe ilişkin faktör analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Faktör Analizi Sonuç Tablosu

	Yararlar		Kolaylık		Zararlar		Zorluk	
	Faktör İfadeler	Faktör Yükleri	Faktör İfadeler	Faktör Yükleri	Faktör İfadeler	Faktör Yükleri	Faktör İfadeler	Faktör Yükleri
	2	,870	7	,856	6	,790	1	,643
	9	,841	8	,845	5	,781	2	,611
	7	,836	10	,840	1	,743	5	,528
	3	,819	9	,827	3	,742	8	,483
	5	,800	6	,814	2	,697	7	,474
	4	,789	2	,796	7	,638	4	,404
	6	,777	4	,729	4	,596	6	,358
	10	,775	1	,686	13	,549	12	,319
	1	,708	3	,681			3	,272
	8	,701	5	,613			11	,177
	11	,685						
Faktörün Açıklayıcılığı (% of Variance)	%18,286		%15,845		%10,944		%6,230	
Güvenilirlik Değeri (Cronbach Alpha)	0,938		0,925		0,852		0,608	
Faktör Özdeğeri	7,387		6,208		4,062		2,352	
Açıklanan Toplam Varyans	%51,305							
KMO MSA	0,752							
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare				2856,322			
	Df				666			
	Sig. (p)				0,000			

*Faktör Elde Etme Modeli: Temel Bileşen Analizi.

*Döndürme Yöntemi: Kaiser Normalleştirmeli Varimaks.

Çalışmanın temel sınırlılığı çalışma evreninden kaynaklanmaktadır. İslami bankalara yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartları konusunda fikir beyan edebilecek kesim hem İslami bankacılık alanıyla hem de muhasebe alanıyla ilgili olmalıdır. Bu şartların ikisini birden sağlayan en ideal kesim katılım bankalarının genel merkezlerinde yer alan muhasebe ve raporlama birimlerinde çalışan kimselerdir. Anketlerin elden bu kişilere ulaştırılması özel izin ve belirli günde olmak zorundadır. Söz konusu kişilerin müsait olma durumları anketi doldurmalarında belirleyici olmuştur. Anketin mail yoluyla ulaştırılması sırasında da benzer sınırlamalarla karşılaşmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmada kullanılan veriler Türkiye’de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışan kişilerden toplanmıştır. Araştırmaya dahil edilen katılım bankalarından Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans özel katılım bankası (ÖKB), Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım ise kamu katılım bankası (KKB) grubuna girmektedir. Araştırmaya özel katılım bankası (ÖKB)’dan 70, katılım bankası (KKB)’dan ise 44 olmak üzere toplam 114 kişi katılmıştır. Aşağıda katılımcıların çalıştıkları kuruma göre dağılımlarını gösteren bir tablo verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Çalıştıkları Kuruma Göre Dağılımları

Katılım Bankası Türü	Banka Adı	N	Yüzde (%)
Özel Katılım Bankası (ÖKB)	Albaraka Türk	40	%35,1
	Kuveyt Türk	19	%16,7
	Türkiye Finans	11	%9,7
	Toplam	70	%61,4
Kamu Katılım Bankası (KKB)	Vakıf Katılım	29	%25,4
	Ziraat Katılım	15	%12,3
	Toplam	44	%38,6
Genel Toplam		114	%100

Araştırmaya katılan kişilerin ÖKB ve KKB’de çalışma durumlarına bakılarak öğrenim durumları lisans ve lisans üstü olmak üzere iyi kısımda; mesleki tecrübeleri 0-5 yıl, 6-10 ve 11 yıl ve üzeri olmak üzere üç kısımda; son olarak farkındalık durumları da bilgi sahi ve bilgi sahibi değil olarak iki kısımda incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda ankete katılan kişilerin söz konusu durumları ve çalıştıkları katılım bankası türüne göre kişi sayısı ve yüzde cinsinden dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Genel Bulgulara Göre Dağılımları

			ÖKB	KKB	Toplam
Öğrenim Durumu	Lisans	N	38	19	57
		%	%54,3	%43,2	%50
	Lisans Üstü	N	32	25	57
		%	%45,7	%56,8	%50
Mesleki Tecrübe	0 – 5 yıl	N	29	26	55
		%	%41,4	%59,1	%48,2
	6 – 10 yıl	N	26	7	33
		%	%37,1	%15,9	%28,9
	11 yıl ve üzeri	N	15	11	26
		%	%21,4	%25	%22,9
AAOIFI Standartları Farkındalık Durumu	Bilgi sahibi	N	30	18	48
		%	%42,9	%41	%42,1
	Bilgi sahibi değil	N	40	26	66
		%	%57,1	%59	%57,9

Tablo 5’te katılımcıların çalıştıkları banka türüne öğrenim durumları gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %50’si (57 kişi) lisans mezunuyken, diğer %50’si (57 kişi) de lisans üstü (yüksek lisans ve doktora) mezunu kişilerden oluşmaktadır. Özel katılım bankalarının söz konusu bölümlerde çalışan katılımcıların %54,3’ü (38

kişi) lisans mezunuyken, %45,7'si (32 kişi) de lisans üstü mezundur. Benzer şekilde kamu katılım bankasında ise bu oranlar sırasıyla %43,2 (19 kişi) ve %56,8 (25 kişi) şeklindedir. Araştırmaya katılan kişilerin mesleki tecrübeleri de ortaya konulmuştur. Yukarıdaki tabloda ankete katılan kişilerin mesleki tecrübeleri ve çalıştıkları katılım bankası türüne göre kişi sayısı ve yüzde cinsinden dağılımları da gösterilmiştir. Buna göre mesleki tecrübesi 0-5 yıl arasında olanların oranı %48,4 (55 kişi) iken, 6-10 yıl arasında olanların %28,9 (33 kişi), 11 yıl ve üzerinde olanların ise %22,9 (26 kişi) şeklindedir. Katılım bankası türüne göre dağılımlarına bakıldığında ise ÖKB çalışanlarının %41,4'ünün (29 kişi) 0-5 yıl, %37,1'inin (26 kişi) 6-10 yıl, %21,4'ünün (15 kişi) ise 11 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip oldukları saptanmıştır. Aynı şekilde KKB çalışanlarının ise %59,1'inin (26 kişi) 0-5 yıl, %15,9'unun (7 kişi) 6-10 yıl, %25'inin (11 kişi) de 11 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip oldukları görülmüştür. Yukarıdaki tabloda son olarak katılımcıların AAOIFI ve İslami muhasebe farkındalıkları da ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre ankete katılanların %57,9'u (66) İslami muhasebe hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtirken, %42,1'i (48) de bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Katılım bankası türüne göre dağılımlarına bakıldığında ise ÖKB çalışanlarının %57,1'i (40 kişi) bilgi sahibi değilken, %42,9'unun (30) ise bilgi sahibi olduğu ortaya konmuştur. Aynı şekilde KKB çalışanlarının ise %59'u (26 kişi) bilgi sahibi değilken, %41'i ise bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin diğer bölümleri İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye'de uygulanabilirliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda katılımcılara dört ana grupta ifadeler sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda söz konusu gruplardan ilki olan İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye'de uygulanmasını kolaylaştıran etkenlere ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara yer verilmiştir.

Tablo 6. İslami Muhasebe Standartlarının Uygulanmasını Kolaylaştıran Etkenler Frekans Dağılımı ve Ortalamalar

İfadeler	Çok önemsiz		Önemli		Ne önemli ne önemsiz		Önemli		Çok önemli		Ortalamalar
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1. Türkiye nüfusunun büyük çoğunluğunun kendini Müslüman olarak tanımlıyor olması	-	-	7	6,1	66	57,9	28	24,6	13	11,4	3,41
2. Hükümetin faizsiz bankacılık ve finansı geliştirici politikalar izlemesi	-	-	4	3,5	60	52,6	33	28,9	17	14,9	3,55
3. Uluslararası alanda faizsiz bankacılık ve finansa yönelik trendin mevcut olması	-	-	3	2,6	63	55,3	37	32,5	11	9,6	3,49
4. Katılım bankalarının ve diğer faizsiz finans kuruluşlarının sayısının giderek artması	-	-	2	1,8	58	50,9	40	35,1	14	12,3	3,58
5. Siyasi ve toplumsal iklimin uygunluğu	1	0,9	4	3,5	69	60,5	35	30,7	5	4,4	3,34
6. Faizsiz bankacılık ve finans alanında akademisyen sayısının giderek artması	1	0,9	7	6,1	70	61,4	31	27,2	5	4,4	3,28
7. Faizsiz bankacılık ve finans alanında araştırma merkezlerinin giderek artması	1	0,9	7	6,1	70	61,4	28	24,6	8	7,0	3,31
8. Üniversiteler bünyesinde faizsiz bankacılık ve finansla ilgili lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının açılması ve derslerin okutulması	1	0,9	7	6,1	68	59,6	31	27,2	9	7,9	3,37
9. Faizsiz bankacılık ve finans alanında bilimsel etkinliklerin (kongre, çalıştay vs.) düzenlenmesi	-	-	7	6,1	66	57,9	31	27,2	9	7,9	3,35
10. Onuncu Kalkınma Planında faizsiz bankacılığın ve finansın geliştirilmesine yer verilmesi	1	0,9	1	0,9	65	57,0	33	28,9	14	12,3	3,51

Yukarıdaki tabloda yer alan İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasını kolaylaştıran etkenlere ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara bakıldığında tüm ifadelerin önemli bulunduğu görülmektedir. Bu ifadeler arasında “Katılım bankalarının ve diğer faizsiz finans kuruluşlarının sayısının giderek artması” en önemli etken olarak öne çıktığı söylenebilir. Aşağıdaki tabloda ise İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasını zorlaştıran etkenlere ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara yer verilmiştir.

Tablo 7. İslami Muhasebe Standartlarının Uygulanmasını Zorlaştıran Etkenler Frekans Dağılımı ve Ortalamalar

İfadeler	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katlıyorum		Tamamen katılıyorum		Ortalamalar
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1. Mevcut standartların yeterli görülmesi	9	7,9	32	28,1	27	23,7	40	35,1	6	5,3	3,02
2. Değişikliği gerektirecek yeteri kadar mevcut işlem bulunmaması	13	11,4	32	28,1	29	25,4	32	28,1	8	7,0	2,91
3. Henüz yeterli bir farkındalığın oluşmamış olması	1	7,9	9	16,7	19	46,5	53	28,1	32	0,9	3,93
4. Yasal engellerin bulunması ve aşılamayacağı düşüncesi	9	7,9	30	26,3	35	30,7	30	26,3	10	8,8	3,02
5. Mevcut standartların ihtiyacı karşıladığı düşüncesi	4	3,5	34	29,8	30	26,3	37	32,5	9	7,9	3,11
6. Faizsiz bankaların henüz böyle bir değişikliğe hazır olmaması	10	8,8	34	29,8	30	26,3	27	23,7	13	11,4	2,99
7. Laiklik ilkesi ile örtüşmüyor olması	37	32,5	33	28,9	23	20,2	11	9,6	10	8,8	2,33
8. Faizsiz bankacılık ve finans kesiminde yeterli talebin oluşmaması	9	7,9	20	17,5	34	29,8	35	30,7	16	14,0	3,25
9. AAOIFI Muhasebe Standartlarının zorlayıcı olmaması	6	5,3	13	11,4	40	35,1	48	42,1	7	6,1	3,32
10. AAOIFI Muhasebe Standartlarının uluslararası olarak kabul görmemesi	5	4,4	18	15,8	40	35,1	38	33,3	13	11,4	3,32

Yukarıdaki tabloda yer alan İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasını zorlaştıran etkenlere ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara bakıldığında ifadelerin çoğunun önemli bulunduğu görülmektedir. Bu ifadeler arasında “Henüz yeterli bir farkındalığın oluşmamış olması” en önemli etken olarak öne çıktığı söylenebilir. Aşağıdaki tabloda ise İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasından beklenen yararlarla ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara yer verilmiştir.

Tablo 8. İslami Muhasebe Standartlarının Uygulanmasından Beklenen Yararlar Frekans Dağılımı ve Ortalamalar

İfadeler	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		Ortalamalar
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1. Dünyadaki aynı türden diğer bankaların finansal tablolarıyla uyum sağlanması	4	3,5	7	6,1	16	14,0	60	52,6	27	23,7	3,87
2. Finansal tablolarda gerçeğe uygun sunumun sağlanması	3	2,6	8	7,0	28	24,5	53	46,5	22	19,3	3,73
3. Finansal tablolarda ihtiyaca uygun sunumun sağlanması	3	2,6	6	5,3	22	19,3	59	51,8	24	21,1	3,83
4. Finansal raporlama sürecinde muhasebecilere rehberlik ve ölçütlük sağlanması	4	3,5	8	7,0	23	20,2	56	49,1	23	20,2	3,75
5. Karşılaştırılabilir finansal bilgiye ilişkin yeterli düzeyde açıklama sunulması	3	2,6	7	6,1	28	24,5	54	47,4	22	19,3	3,75
6. Kullanıcıların finansal raporlara duyduğu güvenin artması	5	4,4	4	3,5	23	20,2	54	47,4	28	24,5	3,84
7. Kullanıcıların daha isabetli kararlar almasının sağlanması	3	2,6	8	7,0	25	21,9	57	50,0	21	18,4	3,75
8. Faiz hassasiyeti olan uluslararası yatırımcıların güveninde artış yaşanması	4	3,5	1	1,9	15	13,2	47	41,2	47	41,2	4,16
9. Finansal tabloların uluslararası geçerliliğinde artış yaşanması	5	4,4	7	6,1	36	31,6	50	43,9	16	14,0	3,57
10. Finansal raporlamada zamanla makul tutarlılığın sağlanması	5	4,4	6	5,3	36	31,6	52	45,6	15	13,2	3,58
11. Finansal tabloların denetim sürecinde dış denetçilere rehberlik ve ölçütlük sağlama	4	3,5	10	8,8	23	20,2	60	52,6	17	14,9	3,67

Yukarıdaki tabloda yer alan İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasından beklenen yararlarla ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara bakıldığında ifadelerin tamamının önemli bulunduğu görülmektedir. Bu ifadeler arasında “Faiz hassasiyeti olan uluslararası yatırımcıların güveninde artış yaşanması” en önemli yarar olarak öne çıktığı söylenebilir. Son olarak aşağıdaki tabloda ise dördüncü grubu oluşturan İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasından beklenen zararlara ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara yer verilmiştir.

Tablo 9. İslami Muhasebe Standartlarının Uygulanmasından Beklenen Zararlar Frekans Dağılımı ve Ortalamalar

İfadeler	Hiç katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen katılıyorum		Ortalamalar
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1. Finansal tabloları karşılaştırmada zorluklar yaşanacaktır.	6	5,3	28	24,6	29	25,4	44	38,6	7	6,1	3,16
2. Kullanıcıların finansal bilgileri yorumlamaları değişiklik gösterecektir.	3	2,6	18	15,8	31	27,2	50	43,9	12	10,5	3,44
3. Kullanıcıların karar alması zorlaşacaktır.	8	7,0	29	25,4	29	25,4	43	37,7	5	4,4	3,07
4. Kullanıcıların muhasebe bilgisine duyduğu güven azalacaktır.	20	17,5	37	32,5	37	32,5	15	13,2	5	4,4	2,54
5. Dış denetçilerin iş yükünde gereksiz artış yaşanacaktır.	12	10,5	27	23,7	31	27,2	31	27,2	13	11,4	3,05
6. Muhasebeciler uyum göstermede büyük zorluk yaşayacaktır.	6	5,3	25	21,9	40	35,1	35	30,7	8	7,0	3,12
7. Muhasebecilerin uyumu için ilave eğitim maliyetleri ortaya çıkacaktır.	7	6,1	11	9,6	28	24,6	47	41,2	21	18,4	3,56
8. Uygulamada çift başlılığın ortaya çıkacağı düşüncesi	8	7	19	16,7	30	26,3	45	39,5	12	10,5	3,20

Yukarıdaki tabloda yer alan İslami Muhasebe Standartlarının Türkiye’de uygulanmasından beklenen zararlara ilişkin frekans dağılımları ve ortalamalara bakıldığında “Kullanıcıların muhasebe bilgisine duyduğu güven azalacaktır.” hariç ifadelerin tamamının önemli bulunduğu görülmektedir. Bu ifadeler arasında “Muhasebecilerin uyumu için ilave eğitim maliyetlerinin ortaya çıkacak olması” söz konusu standartların Türkiye’de uygulanmasından beklenen en önemli zarar olarak öne çıktığı söylenebilir.

Çalışma kapsamında söz konusu ifade grupları için katılımcıların farkındalık durumlarına göre farklılık testleri uygulanmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Farkındalık Düzeylerine Göre Kolaylaştıran Nedenler Bağımsız Değişkenler t-Testi SPSS Sonucu ve Grup İstatistikleri

Varyanslar	Varyansların Eşitliğine İlişkin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliğine İlişkin t-Testi		
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-kuyruklu)
Eşitse	4,090	,046	-1,491	112	,139
Eşit değil			-1,554	111,672	,123
	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.		
Bilgi sahibi	3,3271	0,47434	0,06846		
Bilgi sahibi Değil	3,4864	0,61940	0,07624		

Levene testi sonucunda 0,046 olarak bulunan p (sig.) değeri 0,05’ten küçük olduğu için varyansların eşit olmadığı kabul edilmiştir. Böylelikle karar aşamasında, tablonun “Varyanslar eşits değilse” satırı ile “Sig. (2-kuyruklu)” sütununun kesişiminde yer alan 0,123 değeri esas alınmıştır. Bu değer 0,05’ten büyük olmasından dolayı hipotezimizde H_0 kabul edilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların, farkındalık durumlarına göre İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanmasını kolaylaştıran etkenlere ilişkin bakış açıları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca tablodan görüleceği üzere ortalamalar birbirine çok yakın çıkmıştır.

Tablo 11. Katılımcıların Farkındalık Düzeylerine Göre Zorlaştıran Nedenler Bağımsız Değişkenler t-Testi SPSS Sonucu ve Grup İstatistikleri

Varyanslar	Varyansların Eşitliğine İlişkin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliğine İlişkin t-Testi		
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-kuyruklu)
Eşitse	,036	,849	-1,692	112	,094
Eşit değil			-1,691	101,393	,094
	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.		
Bilgi sahibi	3,0271	,50602	,07304		
Bilgi sahibi Değil	3,1894	,50570	,06225		

Levene testi sonucunda 0,869 olarak bulunan p (sig.) değeri 0,05'ten büyük olduğu için varyansların eşit olduğu kabul edilmiştir. Böylelikle karar aşamasında, tablonun "Varyanslar eşitse" satırı ile "Sig. (2-kuyruklu)" sütununun kesişiminde yer alan 0,094 değeri esas alınmıştır. Bu değer 0,05'ten büyük olmasından dolayı hipotezimizde H_0 kabul edilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların, farkındalık durumlarına göre İslami muhasebe standartlarının Türkiye'de uygulanmasını zorlaştıran etkenlere ilişkin bakış açıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ayrıca tablodan görüleceği üzere ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 12. Katılımcıların Farkındalık Düzeylerine Göre Yararlar Bağımsız Değişkenler t-Testi SPSS Sonucu ve Grup İstatistikleri

Varyanslar	Varyansların Eşitliğine İlişkin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliğine İlişkin t-Testi		
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-kuyruklu)
Eşitse	1,411	,237	1,287	112	,201
Eşit değil			1,334	111,012	,185
	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.		
Bilgi sahibi	3,8769	0,64296	0,09280		
Bilgi sahibi Değil	3,6956	0,80676	0,09930		

Levene testi sonucunda 0,237 olarak bulunan p (sig.) değeri 0,05'ten büyük olduğu için varyansların eşit olduğu kabul edilmiştir. Böylelikle karar aşamasında, "Varyanslar eşitse" satırı ile "Sig. (2-kuyruklu)" sütununun kesişiminde yer alan 0,201 değeri esas alınmıştır. Bu değer 0,05'ten büyük olmasından dolayı hipotezimizde H_0 kabul edilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların, farkındalık durumlarına göre İslami muhasebe standartlarının Türkiye'de uygulanması durumunda ortaya çıkması muhtemel yararlarına ilişkin bakış açıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca tablodan görüleceği üzere ortalamalar birbirine çok yakın çıkmıştır.

Tablo 13. Katılımcıların Farkındalık Düzeylerine Göre Zararlar Bağımsız Değişkenler t-Testi SPSS Sonucu ve Grup İstatistikleri

Varyanslar	Varyansların Eşitliğine İlişkin Levene Testi		Ortalamaların Eşitliğine İlişkin t-Testi		
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-kuyruklu)
Eşitse	,849	,359	-,757	112	,451
Eşit değil			-,758	101,991	,450
	Ort.	Std. Sapma	Std. Hata Ort.		
Bilgi sahibi	3,0938	,74086	,10693		
Bilgi sahibi Değil	3,2008	,74804	,09208		

Levene testi sonucunda 0,152 olarak bulunan p (sig.) değeri 0,05'ten büyük olduğu için varyansların eşit olduğu kabul edilmiştir. Böylelikle karar aşamasında, tablonun "Varyanslar eşitse" satırı ile "Sig. (2-kuyruklu)" sütununun kesişiminde yer alan 0,343 değeri esas alınmıştır. Bu değer 0,05'ten büyük olmasından dolayı hipotezimizde H_0 kabul edilmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların, farkındalık durumlarına göre İslami muhasebe standartlarının Türkiye'de uygulanması durumunda ortaya çıkması muhtemel

zararlarına ilişkin bakış açıları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca tablodan görüleceği üzere ortalamalar birbirine çok yakın çıkmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmayla İslami bankalara yönelik İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanabilirliği konusunda bir fikir oluşturulmaya ve bu doğrultuda Türkiye’deki katılım bankalarının genel merkez düzeyindeki muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışmakta olan kişilerin söz konusu standartlara yönelik farkındalık düzeyleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda söz konusu kesime yönelik olarak uygulanmak amacıyla bir anket hazırlanmıştır. Söz konusu anketin analiz sonuçlarına göre katılımcıların yaklaşık olarak %58’i konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, %42’lik kısmı ise bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir.

İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanmasına yönelik olarak dört ana boyut belirlenmiştir. Söz konusu boyutlar öncelikle uygulama öncesi ve uygulama sonrası olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Uygulama öncesi kısmında, söz konusu standartların Türkiye’de uygulanması aşamasında karşılaşılabilecek zorluklar ve kolaylıklar ele alınmışken, uygulama sonrası kısmında ise ortaya çıkacak zararlar (problemler) ve yararlar yer verilmiştir.

Katılımcıların farkındalık durumlarına göre İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanmasını kolaylaştıran etkenlere ilişkin bakış açıları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanmasını zorlaştıran etkenlere ilişkin bakış açıları arasında da istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Uygulama sonrası kısmında ise katılımcıların, farkındalık durumlarına göre İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanması durumunda ortaya çıkması muhtemel yararlarına ilişkin bakış açıları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde İslami muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanması durumunda ortaya çıkması muhtemel zararlarına ilişkin bakış açıları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bu bulgulara göre katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışanlara yönelik AAOIFI ve İslami ilkelerle uyumlu muhasebe standartları hakkında eğitim faaliyetleri düzenlenmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan katılımcıların farkındalık düzeylerine göre anket sorularına vermiş oldukları yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamaması ise AAOIFI ve/veya İslami muhasebenin Türkiye’de uygulanmasının bilgi düzeyine bağlı olmadığını göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen veriler ışığında katılım bankalarının muhasebe ve finansal raporlama birimlerinde çalışmakta olan kişilerin İslami muhasebe farkındalıklarının artırılmasına yönelik faaliyetlere yer verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun (KGG), AAOIFI muhasebe standartlarının tamamını mevzuata kazandırarak 01.01.2020 tarihinden itibaren geçerli olan hesap dönemlerinde işletmelerin gönüllü olarak uygulamalarına sunmuştur. Söz konusu standartlar özellikle faizsiz finans kurumlarına yönelik hazırlandığı göz önüne alındığında BDDK’nın yakın bir zamanda söz konusu standartların uygulanmasını katılım bankaları için zorunlu kılabilir. Bu bakımdan katılım bankalarının ilgili birimlerde çalışmakta olan personelini gerekli donanımına sahip hale getirmesi büyük önem arz etmektedir.

AAOIFI tarafından finansal muhasebe standartlarının Türkiye’deki katılım bankaları, tekafül şirketleri (İslami sigorta şirketleri) ve diğer faizsiz finans kurumları tarafından uygulanabilmesi için bu kurumların bağlı oldukları düzenleyici ve denetleyici otoritelerin ayrıca onay vermesi gerekmektedir. Örneğin katılım bankalarının bu standartları uygulayabilmesi için BDDK bu konuda ayrıca düzenleme yapması gerekmektedir. Halihazırda BDDK tarafından yayınlanmış olan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre katılım bankaları da dahil olmak üzere Türkiye’de faaliyette bulunan tüm bankaların muhasebe ve finansal raporlama konusunda Türkiye Muhasebe Standardına uygun olarak hareket etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu yönetmelikte Türkiye Muhasebe Standardı KGG tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) anlamında kullanılmıştır. Söz konusu yönetmeliğin bu haliyle katılım bankalarının FFMS hükümlerini uygulamaları mümkün görünmemektedir. Bu sorunun aşılması için Türkiye Muhasebe Standardı tanımının Faizsiz Finans Muhasebe Standardı (FFMS)

ibaresini de kapsayacak şekilde revize edilmesi gerekmektedir. Bu aşamadan sonra katılım bankalarının hem TMS/TFRS hem de FFMS hükümlerine tabi oldukları ya da alternatif olarak söz konusu katılım bankalarının öncelikle FFMS hükümlerine, FFMS'de yer almayan hükümlerde ise TMS/TFRS hükümlerine tabi oldukları şeklinde bir düzenleme yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdel Karim, R. A. (1990). Standard Setting for the Financial Reporting of Religious Business Organisations: the Case of Islamic Banks, *Accounting and Business Research*, 20(80): 299-305.
- Abdel Karim, R. A. (1995). The Nature and Rationale of a Conceptual Framework for Financial Reporting by Islamic Banks, *Accounting and Business Research*, 25(100): 285-300.
- Abdullah, S. (2018). Conventional and Islamic Perspective in Accounting Potential for Alternative Reporting Framework, *International Journal of Economics and Management Engineering*, 12(2).
- Adam, A. M. (2015) Comparison of Islamic Financial Accounting with Convetional Financial Accounting, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Adnan, M. A. (1997). The Shari'ah, Islamic Banks and Accounting Concepts, *Jurnal Akuntansi & Auditin Indonesia*, 1(1).
- Ağkan, F. (2018). AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, *Anemon: Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2): 235-245.
- Al-Abdullatif, S. A. (2007). The application of the AAOIFI accounting standards by the Islamic banking sector in Saudi Arabia, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Durham University, Durham.
- Baydoun, N. ve Willet, R. (2000). Islamic Corporate Reports, *Abacus*, 36(1): 21-91.
- De Vaus, D. A. (1990). *Surveys in social research*, 2ülEd., London, Unwin Hyman Ltd.
- Lin, N. (1976). *Foundations of Social Research*, McGraw-Hill, USA.
- Murtiyani, S. (2009). The Historical Fact and Development Concept of Sharia Accounting, *Mukaddimah*, XV(26): 43-58.
- Napier, C. (2009). Defining Islamic Accounting: Current Issues, Past Roots, *Accounting History, Accounting & Tax Periodicals* 14(1/2): 121.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, s. 394-422.
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11): 85-108.
- Pamuk, S. (2017). Arşivsel Örnekleme Yöntemlerinin Arşiv Serileri/Sınıfları Üzerinde Uygulanması. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*. Sayı/Number: 8, Sayfa/Pages: 1-41, İstanbul, Kış/Winter 2017
- Pomeranz, F. (1997). The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions: An Important Regulatory Debut, *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 6(1): 123-130.
- Rimaz, M. (2014). İslami Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sarea, A. M. (2012). The Level of Compliance with AAOIFI Accounting Standards: Evidence from Bahrain, *International Management Review*, 8(2): 27-32.
- Sarea, A. M. (2013). The Move Towards Global Accounting Standards For Islamic Financial Institutions evidence from AAOIFI, *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 9(4): 152-163.
- Sarea, A. M., & Hanefah, M. M. (2013). Adoption of AAOIFI accounting standards by Islamic banks of Bahrain, *Journal of Financial Reporting & Accounting*, 11(2): 131-142.

- Sarea, A. M., & HANEFAH, M. M. (2013). The Need of Accounting Standards for Islamic Financial Institutions. *International Management Review*, 9(2).
- Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal araştırmalarda yöntembilim*. Ankara: Türkiye ve Orta Doęu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.
- Serper, Ö., Aytaç, M. ve Bayram, N. (2013). *Örnekleme*. 3. baskı. Bursa: Ezgi
- Sevilengül, O. (2003). *Genel Muhasebe*. (14. Basım), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sezgin, R. ve Özyaşar, H. (2016). Afro-Avrasya Ülkelerinde İslami Muhasebe ve Kültürel Paradigmasının Spesifik Özellikleri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı-Aralık 2016.
- Shararı, M., Islam, J., & Harun, H. (2013). A History of the Development of Islamic Accounting Standards: An Investigation of the Influence of Key Players. *Proceedings of 9th Asian Business Research Conference*, Dhaka, Bangladesh.
- Vinnicombe, T. (2012). A study of compliance with AAOIFI accounting standards by Islamic banks in Bahrain, *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 3(2): 78-98.
- Yardımcıoğlu, M. (2016). İcare (Finansal Kiralama) İşlemlerinin İslami Muhasebe Standartları Çerçevesinde İncelenmesi, *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 3(4): 224-233.